MÜASİR MƏRHƏLƏDƏ AZƏRBAYCANIN DAĞISTANLA İQTİSADİ—TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİNDƏ AZƏRBAYCANIN İŞ ADAMLARININ ROLU

Ağca Baxşaliyeva
AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix institutu
bahshaliyeva@inbox.ru

Açar sözlər: *azərbaycan-dağıstan əlaqələri, xarici yatırımlar, Dağıstan iqtisadiyyatı, Azərbaycanın iş adamları, iqtisadi layihələr*

Azərbaycan Respublikasının davamlı iqtisadi inkişaf mərhələsinə qədəm qoyması daxili və xarici investisiya siyasətinin nizamlanmasına imkan yaratdı. Dağıstan və Azərbaycanın iqtisadi maraqları, investisiya axınının artmasına, maneələrin aradan qaldırılmasına yönəlib. Hazırda investisiyaların cəlb edilməsi üçün bir neçə istiqamətdə iş aparılır. Son dövrlərdəDağıstan hökuməti respublikaya investisiya axınını təmin etmək üçün bir sıra qərarlar qəbul edərək, əlverişli qanunvericilik bazası formalaşdırıb. Dağıstan Respublikası ərazisində yatırımlar baxımlndan Azərbaycanın iş adamlarının diqqətini aqrar, turizm sektoru daha çox cəlb edir və qeyd edək ki, Dağıstanın əmtəə dövriyyəsinin 50%-i hazırda Azərbaycanın payına düşür.

2016-cı ilin mayında Bakıda Dağıstan günlərinin açılışı zamanı Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında iqtisadi, ticarət və mədəni əlaqələrin inkişafı istiqamətində yeni layihələrin əsası qoyuldu.

THE ROLE OF AZERBAIJANI BUSINESSMEN IN TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN AZERBAIJAN AND DAGESTAN AT THE PRESENT STAGE

Agja Bahshaliyeva

Keywords: *Azerbaijani-Dagestan relations, foreign investments, Dagestan economy, Azerbaijani businessmen, economic projects*

The entry of the Republic of Azerbaijan into a stable economic cycle made it possible to streamline the domestic and foreign investment policy. The economic interests of Dagestan and Azerbaijan are aimed at increasing the inflow of investments and removing barriers. Currently, work is underway in several areas of attracting investment. Recently, the Government of Dagestan has made a number of decisions to ensure the inflow of investments into the

republic, having formed a favorable legislative framework. From the point of view of investments in the territory of the Republic of Dagestan, the attention of Azerbaijani businessmen is most attracted by the agricultural and tourism sector, and it should be noted that 50% of Dagestan's trade turnover currently falls on Azerbaijan.

During the opening of the Days of Dagestan in Baku in May 2016, the foundations of new projects aimed at developing economic, trade and cultural ties between the Republic of Dagestan of the Russian Federation and the Republic of Azerbaijan were laid.

РОЛЬ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ БИЗНЕСМЕНОВ В ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ АЗЕРБАЙДЖАНА С ДАГЕСТАНОМ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Агджа Бахшалиева

Ключевые слова:*азербайджано-дагестанские связи, иностранные инвестиции, экономика Дагестана, бизнесмены Азербайджана, экономические проекты*

Вступление Азербайджанской Республики в устойчивый экономический цикл позволило упорядочить внутреннюю и внешнюю инвестиционную политику. Экономические интересы Дагестана и Азербайджана направлены на увеличение притока инвестиций, устранение барьеров. В настоящее время ведется работа по нескольким направлениям привлечения инвестиций. В последнее время правительство Дагестана приняло ряд решений по обеспечению притока инвестиций в республику, сформировав благоприятную законодательную базу. Внимание бизнесменов Азербайджана с точки зрения инвестиций на территории Республики Дагестан больше всего привлекает аграрный, туристический сектор, и отметим, что 50% товарооборота Дагестана в настоящее время приходится на Азербайджан.

Во время открытия дней Дагестана в Баку в мае 2016 года были заложены основы новых проектов, направленных на развитие экономических, торговых и культурных связей между Азербайджанской Республикой и Республикой Дагестан Российской Федерации.

GİRİŞ.*Dövlətlər arasında iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələrin inkişafı millətlərarası münasibətlərin dinamikasına müsbət təsir göstərərək regionda sülhün və sabitliyin, qarşılıqlı hörmət və etibarın möhkəmləndirilməsinə xidmət*

edir. Xarici investisiya axını dövlətlər arasında mövcud olan bir sıra problemlərin həlli istiqamətində ciddi addımların atılmasını şərtləndirir. Belə ki, aktiv investisiya siyasəti maliyyə vəsaitlərinin qoyulduğu dövlətdə münbit investisiya mühitinin yaradılmasını tələb edir.

Son bir neçə ildə Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsində ciddi dəyişikliklər baş vermiş, iş adamları 195 ölkədə müxtəlif biznes layihələr reallaşdırmış, xarici ticarət dövriyyəsi 33 milyard ABŞ dolları ötmüşdür. Azərbaycandan ixrac olunan qeyri-neft məhsullarının həcmi artmağa başlamışdır.Dünya Bankının 2019-cu il üçün hesabatında Azərbaycanın "Doing Biznes" indeksi üzrə göstəriciləri Rusiya Federasiyasından yaxşı olmuş, biznesə başlamaq üçün əlverişli mühitin formalaşdığı qeyd edilmişdi [7, s.4]. Avropa Birliyinin Bisnes mühitinin mövcud səviyyəsinin təhlili ilə bağlı Azərbaycan üzrə 2018-ci il hesabatında ölkədə aparılan struktur islahatların effektivliyi, vergi siyasətinin liberallaşdırılması qeyd olunmuş, Avropa Birliyi şirkətlərinin 53%-nin ölkədə iqtisadi aktivliyi genişləndirmək niyyətində olduqları göstərilmişdi. Azərbaycanda biznesə malik Avropa şirkətləri rəhbərlərinin 63%-i Azərbaycanı investisiya ölkəsi olaraq seçdiklərindən məmnunluq ifadə etmişlər [6,s.28].

Rusiya Federasiyası və Azərbaycan Respublikasının uzun tarixi dövrdə vahid dövlətin tərkibində olması onların sosial-iqtisadi sahədə oxşar xüsusiyyətləri bölüşməsinə səbəb olmuşdur. Bu, özünü hər iki dövlətin investisiya siyasətində daha aydın göstərir. Dövlətin iqtisadiyyata əhəmiyyətli dərəcədə müdaxiləsi, həm bazar, həm də inzibati təsir mexanizmlərinin mövcudluğu, dünya iqtisadi böhranından asılılıq hazırkı dövrdə Rusiya və Azərbaycanın investisiya siyasətini müəyyənləşdirən amillərdəndir. Hər iki dövlət əlverişli biznes mühitinin formalaşdırılması, sahibkarlığın inkişafının stimullaşdırılması, dövlət üçün əhəmiyyət kəsb edən proqram və layihələrin reallaşdırılması, xarici investorların ölkə iqtisadiyyatına cəlb edilməsi üçün sadə, anlaşılan və şəffaf şəraitin yaradılması istiqamətində ciddi addımlar atırlar.

Müasir Azərbaycan iqtisadiyyatının investisiya siyasətinin əsasını dövlətin iqtisadiyyata kapital qoyuluşunu məhdudlaşdıraraq özəl investisiyaların genişləndirilməsi, xarici investisiyaların həcminin artırılması, vergi siyasətində investorlar üçün nəzərdə tutlmuş imtiyaz və güzəştlərin yaradılması, əlverişli gömrük tariflərinin tətbiq edilməsi ilə investorların fəaliyyətinin stimullaşdırılması, milli sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi təşkil edir [2, s.233-234]. Azərbaycan iqtisadiyyatına böyük həcmli investisiyaların yatırılması, dinamik iqtisadi inkişaf 2005-ci ildən başlayaraq respublikanın investisiya ixrac edən ölkəyə çevrilməsinə imkan yaratmışdır. Son illər Azərbaycan xarici ölkələrə 6 milyard dollara yaxın investisiya yatırmışdı. Rusiya Federasiyasının Şimali Qafqaz regionu Azərbaycan dövləti və iş

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası

adamları üçün investisiya yatırımları baxımından əlverişli məntəqə hesab edilə bilər [1, s.3].

XXI əsrin ilk illərindən Rusiya Federasiyasının Şimali Qafqaz bölgəsində siyasi sabitliyin bərpası, Azərbaycan Respublikasının isə davamlı iqtisadi inkişaf mərhələsinə qədəm qoyması dövlətlərin daxili və xarici investisiya siyasətinin nizamlanmasına imkan vermiş, bu istiqamətdə hökumətlər prioritet maraqlarını müəyyənləşdirmişdir. 2001-ci ildə iki dövlət arasında iqtisadi əməkdaşlıq sahəsində bir sıra razılaşmaların əldə edilməsi Azərbaycandan Rusiyaya kapital axınının başlanğıcını qoydu. Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyası, o cümlədən Dağıstan Respublikasına aktiv investisya qoyuluşu 2005-ci ildən sürətlə artaraq 2008-ci ildə 115 milyon dollar təşkil etdi.

Azərbaycan kapitalı əsasən həmsərhəd bölgələrə yönəlib və Dağıstan Azərbaycanın investisiya siyasətində mühüm istiqamətlərdəndir. Dağıstan Azərbaycan üçün ilk növbədə tranzit region və əlverişli istehlak bazarı hesab edilir. Dağıstan ərazisindən keçən dəmiryolu, avtomobil və dəniz magistralları Azərbaycanı Avropa və Rusiyanın müxtəlif regionları ilə birləşdirir. Azərbaycanın özəl sektor təmsilçiləri Dağıstanda meyvə-tərəvəz ticarəti üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən istilik kompleksləri, logistik mərkəzlərin inşasında maraqlıdırlar. Bundan başqa Dağıstanın turizm potensialı təbii rekreasiya zonalarının, müalicə-sağlamlıq komplekslərinin inkişafı sahəsində geniş imkanları açır. Dərbənd şəhərində etnik azərbaycanlıların kompakt şəkildə yaşaması Azərbaycanın dövlət qurumlarının Dərbənd rayonuna xüsusi diqqət yetirməsini, böyük məbləğdə dövlət investisiyaların bu bölgəyə yönəldilməsini şərtləndirmişdi. Azərbaycan Respublikasının Dövlət İnvestisiya Fondu hazırladığı yeni investisiya strategiyasında yeni vasitələr hesabına investisiya risklərinin azaldılmasını, investisiya fəaliyyətinin genişləndirilməsini və gücləndirilməsini nəzərdə tutur. 2004-cü ildə Rusiya, Azərbaycan və İran arasında elektrik şəbəkələrinin birləşdirilməsi haqqında razılığın imzalanması 330 kilovoltluq ikinci Dərbənd-Yaşma elektrik ötürücüsünün tikintisinə imkan yaratdı. Rusiya, Azərbaycan və İranın iştirak etdiyi ən böyük investisiya layihəsi isə "Şimal-Cənub" dəmiryol dəhlizinin tikintisindən ibarətdir. Bu dəhliz Xəzəryanı dövlətlərin dəmiryolu-dənizyolu marşrtunu birləşdirərək ağır yüklərin Rusiya ərazisindən və İran vasitəsilə Hind okeanı hövzəsinə çıxışını təmin etməli idi. Hazırda layihənin qərb qolu üzrə yüklərin Həştərxan-Mahaçqala-Samur istiqamətində daşınması həyata keçirilir, Azərbaycandan keçən yollar Astara sərhəd stansiyasına qədər uzanır.

Son 10 ildə hər iki respublikanın iqtisadi maraqları, sərhədyanı əməkdaşlığın inkişaf perspektivləri maneələrin aradan qaldırılmasına yönəlib. Azərbaycanla Dağıstan arasında sərhədyanı əməkdaşlıq ilk növbədə ticari əlaqələr və investisiya axınının artmasına imkan verib. Dağıstanın əmtəə

dövriyyəsinin 50% hazırda Azərbaycanın payına düşür. Təqdirəlayiq haldır ki, əməkdaşlıq hər iki respublikanın təsərrüfat obyektləri arasında bağlanan müqavilələr əsasında həyata keçirilir. Lakin əvvəldə də qeyd edildiyi kimi Dağıstan Respublikası iqtisadiyyatının həddən artıq zəif olması, respublikanın ciddi şəkildə dotasiyalardan və federal büdcədən asılılığı malik olduğu iqtisadi potensialdan geniş şəkildə istifadə etməyə və böyük həcmdə investisiyalar cəlb etməyə imkanı vermir. Hazırda investisiyaların cəlb edilməsi üçün bir neçə istiqamətdə iş aparılır. Dağıstan Respublikasının Azərbaycandakı nümayəndəliyi respublika iqtisadiyyatına investisiyalar yatırmaq məqsədi ilə Azərbaycan iş adamları ilə birbaşa danışıqlar aparır, mövcud investorların qarşılaşdıqları maneələri aradan qaldırmaq üçün çalışır və potensial investorlar arasında regionun imicinin yaxşılaşdırılması isriqamətində ciddi səylər göstərirlər.

Dağıstan investisiya axınına imkan yaradacaq bir sıra rəqabətbaxımlı imkanlara malikdir və investisiya potensialına görə Rusiya Federasiyası subyektləri içərisində 29-cu yerdə durur. Bu imkanlar içərisində Xəzər dənizinin bioresursları, neft, qaz yataqları, nəqliyyatın infrastruktur şəbəkəsi qeyd olunmalıdır. Lakin bununla yanaşı regionda mövcud olan siyasi gərginlik, etnik münaqişə təhlükəsi, eyni zamanda klanlar arası münaqişələr və kölgə iqtisadiyyatının daxili qaydaları potensial investorları Dağıstan iqtisadiyyatına birbaşa investisiya yatırmaqdan çəkindirir. 2006-cı ildə Dağıstan Respublikasının dövlət reyestrində xarici investisiyalar əsasında yaradılmış 136 müəsssisə qeydə alınmışdı, lakin bu müəssisələrdən yalnış 10-u real fəaliyyət göstərirdi. 2006-cı ilin hesabatlarında Dağıstana investisiya yatıran ən aktiv ölkə Türkiyə və Azərbaycan olmuşdur. Türkiyə Dağıstanda 26, Azərbaycan isə 15 müştərək müəssisəyə malik idi [8].

Son dövrlərdəDağıstan hökuməti respublikaya investisiya axınını təmin etmək üçün bir sıra qərarlar qəbul edərək, əlverişli qanunvericilik bazası formalaşdırıb. 2008-ci ildə Dağıstan hökuməti respublikanı investorlar üçün cəlbedici regiona çevirmək məqsədi ilə "Dağıstan Respublikası ərazisində investisiya fəaliyyətinə dövlət dəstəyi haqqında" qanun qəbul etmişdi. Qanunda investorlara dövlət dəstəyinin göstərilməsi nəzərdə tutulmuş, investorların hüquqları və məsuliyyətləri ilə bağlı bir sıra məsələlərə aydınlıq gətirilmiş, sabit investisiya mühitinin formalaşdırılması üçün investorlara bir sıra vergi güzəştləri verilmişdir. İnvestorlara dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi üçün investisiya vergi krediti, tərpənməz əmlakın icarəsi zamanı güzəştlər, hətta dövlət mənşəli maliyyələrdən investisiya ayrılması nəzərdə tutulmuşdu [3,s.17]. 2013-cü ilin dekabrında "2014-2016-cı illərdə Dağıstan Respublikası iqtisadiyyatına investisiyaların cəlb edilməsi üçün əlverişli şəraitin yaradılması haqqında" dövlət proqramı və "2025-ci ilə qədər Dağıstan Respublikasının investisiya strategiyasının təsdiq edilməsi haqqında" qərar qəbul edilmişdi. Qərarda Dağıstan Respublikasına investisiya axınının qarşısını alan bir sıra

problemlər təhlil edilmiş, problemlərin aradan qaldırılması üçün infrastruktur sahələrdə, xüsusilə də elektrik enerjisi və nəqliyyat sahəsində modernləşdirmənin zəruriliyi qeyd edilmişdi [4].

2017-ci ilin dekabrında Dağıstan Respublikasının hökuməti investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı növbəti "İqtisadi inkişaf və innovativ iqtisadiyyat" dövlət proqramını təsdiq etdi. Sənəddə deyilirdi ki, proqramın əsas məqsədi Dağıstan Respublikasında investisiya fəaliyyətinin reallaşdırılması, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasıdır. Proqramın qarşısında duran bir sıra məsələlər bilavasitə investisiya fəaliyyəti ilə məşğul olan subyektlərə dövlət tərəfindən dəstəyin göstərilməsi, investisiya layihələrinin dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı vasitəsilə həyata keçirilməsi, investorlara respublikanın investisiya potensialı haqqında hərtərəfli məlumatın verilməsi ilə bağlı idi [5]. Hökumət dövlət proqramını 2018-2020-ci illərdə reallaşdırmağı planlaşdırır, proqram çərçivəsində həyata keçirilən investisiya layihələrinin sayının, əsas kapitala qoyulan investisiyanın həcminin, iş yerlərinin sayının artırılmasını, kiçik və orta sahibkarlığın dövriyyəsinin genişləndirilməsini və beləliklə də respublika büdcəsinə vergi daxilolmalarının həcminin artırılmasını nəzərdə tuturdu. 2018-ci ildə Dağıstan hökuməti vergilər sahəsində bir sıra mühüm qanunlar qəbul edərək investisiyalar üçün əlverişli mühitin formalaşdırılmasına nail olmuşdu.

2011-ci ildən kecirilən Rusiya-Azərbaycan İqtisadi Forumu Azərbaycan iş adamlarının Dağıstan Respublikasına yatırımları üçün olduqca əlverişli imkanlar açıb. 2013-cü ilin avqustunda Rusiya prezidenti V.Putinin Bakıya səfərindən sonra Azərbaycan iş adamlarının Dağıstan iqtisadiyyatına yatırımları artmağa başlayır. Bunun üçün Dağıstan tərəfi də bir sıra səmərəli addımlar atmış, əlverişli investisiya mühiti yaratmaq üçün R.Əbdülətipovun prezidentliyi dövründə 7 prioritet inkişaf layihəsi hazırlanmışdı. "İqtisadiyyatda şəffaflq", "İnkişaf nöqtəsi", "İnvestisiyalar və səmərəli ərazi inkişafı", "Yeni sənayeləşmə", "Səmərəli dövlət idarəçilyi", "Təhlükəsiz Dağıstan", "Səmərəli aqrosənaye kompleksi" və "İnsan kapitalı" adlı layihələr dövlət strukturlarının iqtisadi, xüsusilə də özəl sektora təzyiqini minimuma endirərək, maliyyə əməliyyatlarında şəffaflığın təmin edilməsi, investorlara imtiyazlı vergi soyasəti və gömrük tarifi tətbiq etməklə, regionda təhlükəsizliyi təmin edərək sabtiliyi məhkəmləndirməklə respublika iqtisadiyyatına yatırımların sayını və həcmini artırmağı hədəfləyir [3, s.8].

Dağıstanın əlverişli aqroiqlim şəraiti investisiyaların kənd təsərrüfatı sektoruna yönəldilməsi üçün geniş imkanlar açır. Azərbaycan da Dağıstandan böyük həcmdə kənd təsərrüfatı məhsulları idxal etdiyindən bu sahəyə yatırımlar hər iki tərəf üçün səmərəlidir. Azərbaycan iş adamlarının diqqətini cəlb edən ikinci sahə Dağıstanın çoxsahəli turizm imkanlarıdır. Turizm-rekreasiya komplekslərinin, müalicəvi-kurort zonalarının inkişaf etdirilməsi Azərbaycan

investorlarının prioritet maraqlarına daxildir. 2014-cü ildə turizmin müxtəlif növlərinin inkişaf etdirilməsi üçün Dağıstanda 16 investisiya sahəsi yaradılmışdı. Dərbənd rayonunun 60 hektar ərazisini təşkil edən "Darvaqçay" sahəsi bu layihələrdən biridir. 2015-ci ildə 2000 illiyini qeyd etməyə hazırlaşan qədim azərbaycan şəhəri Dərbəndin infrastrukturunun, tarixi abidələri və qədim küçələrinin inkişafı və bərpası ilə əlaqədar Azərbaycan hökuməti küllü miqdarda vəsait ayırmışdı. Azərbaycanlı investorlar Dərbənd rayonunda dostluq parkının, bir neçə mehmanxananın, 7 min nəfərlik futbol meydançasının, qapalı üzgüçülük hovuzunun, idman oyunları üçün zalın, tennis kortları, ticarət mərkəzi, məktəb və əylencə məkanlarının inşasını nəzərdə tutan layihənin icrasına başlamışdılar. Dərbənd şəhərinin yubileyi ilə əlaqədar Azərbaycan hökuməti həmçinin N.Gəncəvi adına parkın tam bərpasını reallaşdırmış, prezident İ.Əliyevin göstərişi ilə şəhərin infrastrukturunun inkişafı üçün böyük həcmdə investisiyalar yatırılmışdır. Bundan başqa rayonun Narınqala adlı hissəsində milli parkın və kanat yolların salınması nəzərdə tutulmuşdu. Dərbən şəhərinin yubileyi ərəfəsində Azərbaycan iş adamlarının Dağıstanda konserv zavodunun, logistik mərkəzin, keramik plitə istehsalı və sement zavodunun inşasını da planlaşdırdığı bəyan edilmişdi. Azərbaycanlı investorlara turizmin inkişafı üzrə artıq mövcud olan bir sıra layihələrdə, müalicə-sağlamlıq komplekslərinin inşasında iştirak təklif edilmişdir.

NƏTİCƏ. 2016-cı ilin mayında Bakıda Dağıstan günlərinin açılışı zamanı Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan arasında iqtisadi, ticari və mədəni əlaqələrin inkişafı istiqamətində yeni layihələrin əsası qoyuldu. Dağıstan günlərində Azərbaycana səfər etmiş R.Əbdülətipov Azərbaycanlı iş adamlarının respublika iqtisadiyyatına yatırımları artırmaq məqsədilə 30-dan çox biznes layihələrin hazırlandığını qeyd etmişdi. Bu layihələr əsasən faydalı qazıntıların istehsalı və emalını nəzərdə tuturdu. Dağıstan sahibkarlıq və investisiyalar agentliyi rəhbərinin müavini, Z.Qurbanov Azərbaycanla Dağıstan arasında iqtisadi əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi, respublikaya iri həcmli investisiyaların cəlb olunması və sahibkarlığın inkişafı istiqamətində bir sıra maraqlı layihələrə start verildiyini qeyd etmiş, ağır vəziyyətdə olan Dağıstan iqtisadiyyatının yüksək səviyyəyə qaldırılması üçün maliyyə axınına olan tələbatı vurğulamışdı. Dağıstan hökuməti aqrar sektora ediləcək yatırımlar üçün ciddi güzəştlər nəzərdə tutmuş, bu sahədə yüksək gəlir əldə edildiyi halda qoyulan investisiyaların 30%-nin investorlara geri qaytarılacağına təminat vermişdi. Dağıstan iqtisadiyyatına ciddi yatırımlar qoyan şirkətlərdən biri Kaspian İnvest Qrupdur. 2016-cı ildə Bakıda keçirilən Azərbaycan-Rusiya biznes forumunda Kaspian İnvest Qrupun kommersiya direktoru N.Rəhimli şirkətin Dağıstan ərazisində 700 hektara yaxın istixana, logistik mərkəz və "Azərbaycan" ticarət evinin inşasını planlaşdırdığını bəyan etmişdir. Bununla

əraqədar Kaspian Biznes Qrupla Dağıstan sahibkarlıq və investisiyalar agentliyi arasında razılıq imzalanmışdı.

Dağıstanın iqtisadi geriliyinin aradan qaldırılması regionun xarici investorları cəlb etmək üçün imicinin yaxşılaşdırılması ilə birbaşa əlaqəlidir. Bunun üçün Dağıstanın xarici iqtisadi inteqrasiyasının gücləndirilməsi, müştərək müəssisələrin, azad iqtisadi zonaların yaradılması, Xəzəryanı dövlətlərlə iqtisadi-ticarət, elmi-texniki əməkdaşlığın genişləndirilməsi lazımdır.

Ədəbiyyat

1. Mustafayev Ş. 2011-ci il iqtisadi inkişafın daha bir uğurlu dövrü oldu. Maliyyə və uçot, 2012, N3, 2-9 s.
2. Nadirov A, Muradov Ş, Ələsgərov A., Nuriyev Ə., Hüseynov T. Azərbaycan iqtisadiyyatı. Bakı: Elm, 2003, 349 s.
3. Инвестиционный паспорт Республики Дагестан. Махачкала: Министерства промышленности, торговли и нвестиций, 2014, 59 s.
4. Об утверждении инвестиционной стратегии Республики Дагестан до 2026 года. Постановление Правительства Республики Дагестан от 24 декабря 2013 года, №704
5.Об утверждении государственной программы Республики Дагестан «Экономическое развитие и инновационная экономика». Правительство Республики Дагестан, постановление от 20 декабря 2017 года, №290
6. Business climate report. Azerbaijan. 2018. EU for business :2018,44 s.
7. Doing Business 2019. Training for reform. Economy Profile. Azerbaijan. World Bank Group, Washington DC, 2019, 59 s.
8. Rusiya Reyestr İdarəsinin Dağıstan Respublikası üzrə Məlumat portalı https://rosreestr.ru/site/about/struct/territorialnye-organy/upravlenie-rosreestra-po-respublike-dagestan/ — müraciət tarixi 07.04.2021